

Osmanly türkmen we Babyrly döwletiniň gatnaşyklary

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Osmanly türkmen we Babyrly döwletiniň gatnaşyklary OSMANLI VE BÂBÜRLÜ DEVLETİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Kuruluşu XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçeleşen Babürlü Devleti kısa sürede o çağların en büyük devletlerinden birisi haline gelmiş ve bütün Hindistan alt kıtasının neredeyse tamamına hakim olmuştur. Devletin ismi hakkında bir mutabakat yoktur. Doğu literatüründe ve bizde devletin kurucusu olan Babür Timur'un soyundan geldiği için Timur'un nisbesi makamındaki Gürkani adıyla da anılmaktadır. Aynı şekilde bizzat Hind Müslüman belgelerinde bu devlete Çağatay Devleti şeklinde de atıflar mevcuttur. Batı da ise yanlış bir şekilde bu devlet Moğol Devleti olarak anılagelmiştir. Bunun sebebi Hindistan'a kuzeyden gelen tehditler genel olarak Moğol olarak nitelendiği için tabiatıyla Babür'ün orduları da bu şekilde anılmış ve yerli literatüre bu adla geçmiştir. Hindistan'a gelen ilk Avrupalılar öncelikle güneyde, Gucarat bölgesinde yaşayan halkla temasa geçtiklerinden dolayı Babürlüleri onların diliyle nitelemişler, böylece Moğol ifadesi Batı literatürüne de geçmiştir. Şüphesiz Babürlülerin Türk soyundan oldukları herkesçe bilinmektedir. Bununla birlikte bir galat olarak literatüre geçen Moğol ifadesinden bir türlü vazgeçilememiş, ancak zamanla Babürlülerin gerçek Moğollardan farklılıklarını belirtmek gayesiyle bu terim Mughal olarak yumuşatılmıştır. Bu bakımdan Batılı kaynaklarda Babürlüler için kullanılan gelen Mughal kelimesini kesinlikle Moğollarla karıştırmamak gerekmektedir.[1]

Timur'un beşinci kuşak torunu olan Babür XVI. yüzyılın başlarında Kabil merkezli küçük bir sultanlığı idare ediyordu. Büyük bir askeri yeteneğe sahip olan ve aynı zamanda şiir ve

edebiyatla ilgilenen Babür, yıllarca Timurluların eski başkenti Semarkand'ı ele geçirmeye çalışmış, fakat geçici bir kaç başarının dışında buna muvaffak olamamıştı. Nihayet 1511-12 deki sonuçsuz girişimlerinin akabinde Özbeklere karşı mücadele etmektense Hindistan taraflarına yönelmeye karar vermiş ve Kandehear'a yönelmişti. 1519'da Hindistan'a ilk seferini gerçekleştirdi ve Pencab bölgesinde bazı yerleri ele geçirdi. Bu sırada Hindistan'ın büyük bir kısmı Delhi sultanlarından İbrahim Ludi'nin hakimiyeti altında idi.

Babür Hindistan'da iken Kabil Özbeklerin saldırısına uğrayınca tekrar geriye döndü ve bir müddet daha Kabil'de kaldı 1525'de İbrahim Ludi'nin muhalifleri Babür'ü Hindistan'a davet edince güçlü bir orduyla tekrar Hindistan'a yönelen Babür 21 Nisan 1526'da 100.000 kişilik Ludi ordusunu mağlup ederek Delhi'ye girdi ve artık XIX. yüzyılın ortalarına kadar devam edecek Babürlü Türk Devleti'nin temellerini atmış oldu. Osmanlı Padişahı Kanuni'nin Macaristan seferine çıktığı günlere rastlayan Panipat Savaşı sayıca kendilerinden çok fazla bir orduya karşı kazanılan askeri başarıyla Babür'ün bu alandaki yeteneğini ortaya koyduğu gibi XVI. yüzyılda İslam tarihinin en önemli olaylarından birisi olma özelliğini de ihtiva etmektedir. Babür'ün ordusunun bu savaşta Osmanlı savaş teknikleri kullandığı ve bazı Osmanlıların Babür ordusunda hizmet verdiği de ayrıca bilinmektedir.

Panipat Zaferi'nden sonra hakimiyetini Orta ve kuzey Hindistan'da yavaş yavaş sağlamlaştıran Babür Kandehear'dan Bengal sınırına kadar geniş toprakları ele geçirerek Aralık 1530'da vefat etti ve yerine oğlu Humayun Şah geçti. Bu sırada henüz 22 yaşında bir genç olan Humayun Şah cesur olmakla birlikte babasının sahip olduğu diğer özelliklere sahip görünmemiştir. Nitekim tahta hak iddia eden kardeşlerinin yol açtığı zaafın da katkısıyla Hindistan'dan hâlâ ümidini kesmemiş Ludi Afgan Emirleri ve yerli racalar karşısında bir müddet sonra pek başarı gösterememiş, ve on yıl kadar Hindistan'ı terk ederek Kabil'de yaşamak durumunda kalmıştır. Humayun'un tekrar Delhi bölgesinde hakim olması ve Babürlü Devleti'ni ihya etmesi XVI. yüzyılın ortalarındaadır. (1555).

Ancak Hümeyun bundan sonra pek uzun yaşamamış ve 1556 Ocağı'nda Lahor'da sarayının merdivenlerinden düşerek vefat etmiştir.

Humayun'dan sonra yerine Babürlü Devleti'nin en büyük sultanlarından biri olacak olan Ekber geçti. Henüz 13 yaşında olan Ekber Şah babasının kıymet verdiği adamlarından Bayram Han Türkmen'in rehberliğinde devlet yönetiminde büyük başarı gösterdi ve süratle topraklarını genişletmeye başladı. Yüzyılın sonlarına doğru Babürlü Devleti Hindistan alt kıtasının güneyde Bijapur'a kadar olan bütün bölgelerin hakimiyetini ele geçirmişti.

Ekber uzun süren saltanatının sonunda 1606'da vefat ettiği zaman büyük bir imparatorluk bırakmıştı. Bu bakımdan Babürlü Devleti'nin hem fiziki manada hem de müesseseler manasında gerçek temellerini ortaya koyan Ekber olmuştur. Bir taraftan devletin idari prensiplerini ortaya koymuş, diğer taraftan aslen farklı olan bir coğrafyada çoğunluğu oluşturan Hinduları sisteme dahil ederek kendisinden önce kimsenin yapamadığı bir şeyi gerçekleştirerek istikrarı sağlamıştır. Ekber bunu yaparken bir kısım Batılı yazarlarca İslam, Hinduizm ve Hıristiyanlığın karışımından oluşan yeni bir din gibi (dini ilahi) anlaşılan müsamahalı yaklaşımının ve değişik dinlerin mensuplarına olan hoşgörülü tavrının büyük faydası olmuştur.

Ekber'den sonra Babürlü tahtına sırasıyla Cihangir (1605-1627), Şah Cihan ve son büyük sultan Evrengzib geçmiştir. Evrengzib'in 1707'de vuku bulan vefatıyla birlikte Babürlü Devleti bir kriz dönemine girmiştir. Bir taraftan Afgan Nadir Şah'ın baskısı, diğer taraftan baş gösteren taht kavgaları ve nihayet Avrupalıların Hindistan'a göz dikmeleri neticesinde hızla dağılma sürecine giren devlet XIX. yüzyılın ortasında 1857'de son bulmuştur.

Babürlü Türklerinin Hindistan gibi kendilerine yabancı olan bir coğrafyada yüzlerce farklı dil ve ırktan insanları kısa zamanda hakimiyet altına alarak üç yüz seneden fazla bir idare etmeleri tarihçiler tarafından o çağların en büyük olayları arasında gösterilmekle birlikte, Türkiye tarihçiliği

tarafından ihmal edile gelmiştir. Bu gelenekte Osmanlı anlayışının payı var mıdır belli olmamakla birlikte aynı devirlerde farklı coğrafyaların efendileri olan ve çağlarına damgalarını vuran bu iki Türk devletinin birbirleriyle yakın ilişkiler içerisinde olmadıkları bilinmektedir.

Osmanlı kaynaklarında, Babürlülere yapılan ilk atıflar XVI. yüzyılın ilk yarısına aittir.[2] Ancak, Cihangir devrine kadar resmi ilişkiler bulunduğu dâir kayda rastlanmamıştır. Muhtemelen bu kopukluğun arkasında Timur'un Osmanlıları Ankara Savaşı'nda (1402) mağlup etmesinin anıları ve Hindistan'da kuvvetlenmeye başlayan Babürlülerin, Osmanlılar tarafından önceleri şüphe hatta biraz da endişe ile karşılanmış olması ve iki devletin Türk-İslam dünyasının liderliği hususunda taşıdıkları rekabet duygusunun payı bulunmaktadır.[3] Aradaki ilk ciddi irtibat 1555'te Basra'da mahsur kalan Osmanlı donanmasına yardım için Hint kaptanlığına tayin edilen Seydi Ali Reis'in Portekiz donanmasıyla yaptığı çarpışmadan sonra şiddetli fırtananın tesiriyle Hindistan sularına sürüklenmesi ve daha sonra karaya çıkıp Humayun şahla görüşmesiyle başladı. Bu görüşmede Seydi Ali Reis Osmanlı elçisi kabul edilerek ilgi ve ihtimamla karşılandı Seydî Ali Reis'in Mîr'atü'l-Memalik adlı eserinde kaydedildiğine göre Babürlü Sultanı Humayun ilginç bir şekilde Osmanlı sultanlarının üstünlüğünü kabul etmiş gibi görünmektedir. Humayun Şah, Seydî Ali Reis'e Hindistan'ın mı yoksa Vilayet-i Rûm'un mu büyük olduğunu sormuş, Seydî Ali Reis de Hindistan'ın, yedi iklime hükmeden Osmanlı padişahının mülkünün onda biri kadar bile olmadığı şeklinde cevap vermiştir. Daha sonra seyyahlardan duyulan haberlere göre Çin'de bile Osmanlı padişahının isminin hutbelerde zikredildiğini ifade ettiğinde, Humayun gayet mütevazı bir şekilde, "hakikaten yeryüzünde padişahlık namı Devletlû Hüdavendigâr'ın hakkıdır başkalarının değildir" diyerek, Osmanlı padişahlarına dualar etmiştir.[4] Humayun'un 'padişah' demekle halifeliği kastedip kasetmediği metinden tam anlaşılmamakla birlikte, ondan sonra gelen Ekber Şah'ın ilk yıllarında Kanunî'ye yazdığı bir mektupta, Osmanlı Sultanı'nı zamanın halifesi olarak tanıdığı söylenmektedir.[5]

Bununla birlikte, ilerleyen yıllarda Ekber Şah Osmanlılara karşı menfi bir tavır takınmış ve kendisinin de halife olduğunu iddia etmeye başlamıştır.[6] Bir ara Safavîler ve Özbeklerle beraber Osmanlılara karşı bir ittifak girişiminde de bulunan Ekber'in[7] daha sonra Portekizlilerle birlikte Yemen'e bir saldırı planladığı da nakledilmektedir. Özellikle Yemen Hadisesi Osmanlılarca ciddiye alınmış ve bölgeye takviye kuvvetler gönderilmişti.[8]

Ekber Şah'tan sonra Babürlü hükümdarı olan Cihangir, saltanatının ilk yıllarında Osmanlılara karşı genelde kayıtsız kaldı. Asıl adı Selim olduğu halde Yavuz Sultan Selim'den dolayı bu adı kullanmayan Cihangir Tüzük-i Cihangiri adlı hatıratında dedesi Timur'un Osmanlılara karşı zaferinden iftiharla bahsetmekte ve Babürlülerin daha üstün olduğunu ima etmektedir.[9] Osmanlılara karşı gösterilen kayıtsızlıkta muhtemelen onun Safavîlerle olan dostluğunun da payı vardı. Fakat bir süre sonra Babürlülerle Safevîler arasında ihtilaf baş gösterince, Cihangir'in Safevîlere karşı Osmanlı ve Özbeklerle birlikte bir sünnî ittifakı planladığı hatta bu gaye ile Sultan IV. Murad'a (1622-1640) bir mektup yazdığı görülmektedir. Ancak bir sene sonra vefat edince bu girişim neticesiz kalmıştır.[10]

Kaynakların bildirdiğine göre, Osmanlılarla ilk düzenli diplomatik münasebetler Şah Cihan (1627-1658) tarafından başlatılmıştır. Selefinin planladığı Sünnî ittifakını gerçekleştirmek gayesiyle IV. Murad'a bir mektup daha yazan Şah Cihan, Mir Zarif İsfahanî adında bir elçi de göndermiştir.[11] Padişah IV. Murad da Arslan Ağa adında bir elçisini zengin hediyelerle Hindistan'a göndermiş ancak Osmanlı Padişahı'nın mektubunun üslubundan hoşlanılmadığı için bu irtibat devam ettirilmemiştir. Her ne kadar bu teşebbüsünde hayal kırıklığına uğramışsa da Şah Cihan'ın kendi mektubunda Osmanlı Padişahı için kullandığı ifadeler oldukça dikkat çekicidir; "Müslüman sultanların hânı, hilafet makamı için Allah tarafından seçilmiş ve Müslüman krallıklar arasında birliğin tesis edicisi." Dikkat edilirse, burada kullanılan ifadeler sade bir diplomatik nezaket göstergeleri olmanın

ötesinde anlamlar taşımaktadır.[12] Gerçi Hindistan'daki Müslüman sultanlar Osmanlılardan çok önce bile âlemşümûl halife mefhumuna pek yabancı değillerdi. Bu cümleden X. yüzyıldan itibaren Gazneli Mahmud ve Delhi sultanları pratikte hiçbir etkinlikleri olmasa bile, Abbasi halifelerine manevi bağlılıklarını ve sadakatlerini devamlı dile getirmişlerdi. Şüphesiz bunun sebeplerinden birisi, halkın gözünde kendi meşruiyetlerini kuvvetlendirme gayretidir.[13] Diğer yandan, bazı Babürlü hükümdarlarının da Hindistan içinde halife sıfatını kullandıkları ve bu şekilde para bastırdıkları bilinmektedir.[14] Ancak, bu Babürlülerin âlemşümûl hilafete bir hak iddia etmelerinden dolayı değil, fakat imparatorluk sınırları içerisinde bu müessesenin uyandırdığı hürmet ve saygıdan dolayı, kendi idarelerini sağlamlaştırmak ve birliği tesis etmek gayesine matuf olduğu açıktır.[15]

Cihangir'den sonra Babürlü ile Osmanlı ilişkilerinde yaşanan kısa durgunluktan sonra ilk adım 1649'da Padişah IV. Mehmet tarafından atılarak Seyyid Muhiddin adında bir elçi Hindistan'a gönderildi. Bu teşebbüsün gayesi, Orta Asya'da devam eden karışıklıkların ve hanlıklar arasındaki kavgaların sona erdirilmesinde Babürlü desteğinin sağlanması idi. Aynı duyguları paylaştığını ifade eden Şah Cihan daha da ileri giderek Safevilere karşı bir Babürlü Osmanlı ve Özbek Sünni cephesi oluşturmayı düşündü, fakat iyi niyet ifadeleri ile hediyeler taşıyan karşılıklı bir kaç elçi gönderilmesinden öte somut bir adım atılmadı.

Evrengzib Şah (1658-1707) zamanında 88ile Osmanlılar arasındaki resmî münasebetlerin son derece seyrek olduğu görülür. Evrengzib'e İslam dünyasının her tarafından cülus tebrikleri geldiği halde Osmanlıların kayıtsız kalmaları onun da Osmanlılara karşı soğuk durmasının nedenlerinden biri olarak gösterilir. Tarihçi İzzî'ye göre ise, "Devlet-i Aliyye ile Hind Devleti beyninde derkâr olan ittihad-ı dinî ve mezhebî hasebiyle ez- kadim resmi mehabbet câri ve tarafeynden refte refte irsâl-i rüsûl ve resâil ile dostluk ve mevedded mütemâdî olup lâkin ber muktezayı takallübat epey yıllardan

beri vuku bulan tebeddülât evza-i İnan takribi ile süferây-ı tarafeynin berren azimetleri bir günâ asîr ve bahren seyr-i sülûkla-ı bir türlü emr-i hatîr olmaktan nâşî baîdden berü amed şüd münkati olmuştu...”[16]

Buna ilave olarak söylenebilecek sebeplerden birisi, belki de en önemlisi Evrengzib’den sonra Hindistan’a hakim olan kargaşa ve dağınıklığıdır. Bununla birlikte Padişah II. Süleyman 1689’da Evrengzib’e Ahmet Ağa adında bir elçi göndererek münasebetleri yeniden tesis arzusunu belirtti. II. Süleyman’ın mektubundan bu durumun Avrupa karşısında uğradığı askeri mağlubiyetler, mali sıkıntıların ve kuraklık yüzünden yaşanan meselelerin üstesinden gelebilmek için diğer Müslüman devletlerden destek arayışı gayesiyle atılmış bir adım olduğu anlaşılmaktadır. Evrengzib ise bu konuda hiçbir teşebbüste bulunmadığı gibi ilişkileri geliştirmeyi de düşünmedi. Ancak, XVII. yüzyılın sonuna kadar görülen diplomatik münasebetler, ülkeler ve insanlar arasında daha yakın kültürel ve ticarî ilişkilerin gelişmesine çoktan zemin hazırlamıştı. Özellikle Osmanlı himayesinde bulunan Hicaz’a düzenli olarak gidip gelen hacılar, iki Müslüman ülke arasında daha yakın bağlar kurulmasında aracı olmuşlardır. Ayrıca gittikçe yayılan tasavvuf hareketleri ile kültürel ve ilmî alışverişler de bu ilişkilere katkıda bulunmuştur. Bu cümleden Molla Faizî, Şeyh Ebul Fazl, Molla Abdulhakim Siyalkotî, Şehabuddin Ahmed, Ömer el-Hindî ve Abdul Hay Dihlevî gibi birçok XVI. ve XVII. yüzyıl Hindli alimlerin şöhretleri İstanbul’a kadar yayılmış ve medreselerde kitapları okunmuştur.[17] Şeyh Ahmed Serhendî’nin Mektubat’ı[18] ile Evrengzib’in hazırlattığı meşhur Fetavây-ı Alamgirî, Osmanlı ülkesinde biliniyor ve yaygın bir şekilde okunuyordu.[19] Aynı şekilde, Mevlanâ’nın Mesnevî’si de Hindistan’da en çok okunan ve tanınan eserlerden biriydi. Klasik Türk edebiyatında önemli bir yenileşme hareketi sayılan sebk-i hindi akımı da dönemin şairleri arasında kolaylıkla yaygınlık kazanmıştı. Keza Mimar Sinan’ın talebesi Mimar Yusuf’un Hindistan’a giderek, Babürlülerin hizmetine girdiği ve Agra ve Delhi’de bazı binalar inşa ettiği bilinmektedir.[20] Bu arada, birçok Osmanlı askerî uzmanları

da Hindistan'ın muhtelif taraflarında Müslüman sultanlar tarafından sık sık yüksek rütbelerle istihdam edilmiş, hatta zaman zaman Hindistan orduları bile Osmanlı savaşı düzenine göre eğitilmişti.[21] Tabiatıyla bu ve benzeri ilişkiler, aynı zamanda Hindistan Müslümanlarının Osmanlıları daha yakından tanımalarını sağlamıştı. Bu yüzden XVII. yüzyıl sonrasında kesilen düzenli diplomatik ilişkiler iki ülke insanları arasındaki mevcut bağların gelişmesine bir engel teşkil etmemiştir. O derece ki bir tarafta Osmanlıların Avrupalılara karşı zaferleri Hindistan Müslümanları tarafından da coşkuyla kutlanırken, Osmanlı ülkesinde de Babürlü hükümdarı Evrengzib'den, "Allah yolunda Gazi, doğruluk, takva ve din yolunda ihlasda eşi olmayan" şeklinde bahsedilmekteydi.[22]

Evrengzib Şah'la başlayan durgunluk uzun süre devam ettikten sonra 1713'de Babürlü tahtına geçen Ferruh Siyer tarafından İstanbul'a gönderilen bir elçiyle sona erdirilmek istendi. Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişki kurup kendi tahtını sağlamlaştırmayı düşündüğü anlaşılan Ferruh Siyer'in mektubundaki üslup beğenilmediği ve verdiği bilgilere itimad edilmediği gerekçesiyle kendisine bir cevap verilmedi. Daha sonra tahta geçen Muhammed Şah da Padişah III. Ahmed'e yazdığı Osmanlılar ve hilafet için saygılı, nazik ifadeler taşıyan mektubu Osmanlı Babürlü ilişkilerinde sıcak bir hava başlattı. Bundan sonra Safevi tahtını ele geçiren Nadir Şah'ın her iki devlet için de ciddi bir tehdit olarak ortaya çıkması vesilesiyle Osmanlılarla Babürlüler arasında ittifak ve destek teşebbüsleri görüldü. Ancak nihai noktada iki devlet arasındaki mesafe bu teşebbüslerin gerçekleşmesine imkan vermedi.[23]

Buna mukabil bu dönemde gittikçe yayılan İngiliz hakimiyetinin Hindistan Müslümanları üzerinde derin tesirler bıraktığı ve onları yeni arayışlara ittiği görülmektedir. Zira tarihlerinde ilk defa artık yabancı bir devlete tâbi olarak yaşamak durumunda kalıyorlardı. Fakat diğer tarafta, kendi dindaşları Osmanlılar ise, hâlâ güçlü ve hâlâ bağımsız bir devlet olarak Batı karşısında durmakta idi. Bu şartlar altında gittikçe artan ümitsizlik ve karamsarlık havasında Hindistan

Müslümanları Osmanlılara bir başka duygu ile bağlanmaya ve Osmanlı padişahlarını halife olarak tanımaya başladılar. Mesela Meşhur Şah Veliyyullah (1703-1762), Tefhimat-ı İlahiyye adlı eserinde Osmanlı padişahından Emiru'l- Müminin diye bahsederek şöyle yazmıştır:

“Sultan Selim Han zamanından beri Arabistan, Mısır ve Suriye gibi bir çok memleketler Osmanlı sultanlarının hakimiyeti altındadır. Onlar aynı zamanda Mukaddes toprakların hâmisi, hac ve hacla ilgili mahmul ve kervanların düzenleyicileridir. Bu sebebden onların her biri Hicaz ve Suriye minberlerinde Emiru'l-Mü'minîn olarak zikredilmektedir.”[24]

XIX. yüzyılda Hindistan Müslüman arasında Osmanlı hilafetinin manevi şahsı etrafında gelişen bağlılık ve kaybettikleri kendi siyasi hakimiyetlerine Osmanlı Devleti'nin varlığında teselli arayışları bu devletin yıkılışına kadar devam edecektir.

Sonuç olarak halk bazında gelişen bu ilgiye rağmen mezkur dönemlerde iki devlet arasında yoğun bir irtibatın olmamasını şu sebeplere bağlayabiliriz. Her şeyden evvel her iki devlette de devamlı bir diplomatik temsilci bulundurma geleneği çok sonraları başlayacaktır. Söz konusu olan zaman diliminde sadece belirli bir görevle geçici ziyaretler yapılmaya çalışılmıştır. Bir diğer husus Osmanlıların Özbeklerle olan yakınlığıdır. Halbuki başlangıçtan itibaren Babürlüler mütemadiyen Özbeklerle bir çatışma içerisinde olmuşlardır. Babürlülerin Timur soyundan olmaları da bir diğer meseledir. Buradan hareketle Babürlülerde başka sultanlıkları, küçük görme eğilimi varken Osmanlılarda ise Ankara Savaşı'nın hatıraları hiç unutulmamıştır.

Diğer taraftan her iki devlet coğrafi olarak birbirlerine komşu değillerdi ve aralarında bu yüzden doğrudan bir çekişme vesilesi olmadı ama bu durum irtibatın gelişmesine de önemli bir engel teşkil etti. Keza aradaki mesafe uzaklığı ticari ilişkilerin kurulmasına da imkan vermemiştir. Bütün bunlara rağmen bir ortak tehdit, Safaviler, zaman zaman her iki devleti işbirliği arayışına sürüklemişse de bundan da bir sonuç alınamamıştır.

Doç. Dr. Azmi ÖZCAN,
Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi / Türkiye.

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 8 Sayfa: 761-765

■ Dipnotlar:

[1] Bkz. Y. Hikmet Bayur, Hindistan Tarihi, Ankara, 1947, II, 1-6.

[2] B. Lewis, "The Mughals an the Ottomans", Pakistan Quarterly, VII, 2, 1968, s. 5.

[3] Aynı yer. S. 6 Muhtemelen bu, Osmanlıların, Humayun ile savaş durumunda olan Gucerat Sultanlığı ile ittifak halinde olması yüzündendir.

[4] Seydî Ali Reis, Mir'atü'l-Memalik, (Hz. Necdet Akyıldız), İst. ty, s. 75. Müslümanlar arasında geleneksel olarak hakimiyetin iki işareti, hutbede sultanın adının okunması ve paranın onun adına basılmasıdır. D. B. Macdonald, Development of Muslim Theology, Jurisprudence and Constitutional Theory, London 1903, s. 56.

[5] T. W. Arnold, The Caliphate, London 1967 (tıpkı basım), s. 159-162; A. Ahmad, Studies in Islamic Culture in the Indian Environment, Oxford 1964, s. 28; A. Rashid, a.g.m., s. 536. Seydi Ali Reis kitabında bu mektuptan bahsetmemektedir. Katip Çelebi Tuhfetu'l-Kibar fi Esfar-ı Bihar adlı eserinde bu mektubun Humayun'a ait olduğunu söyler. M. Y. Mughul, "Turco-Pakistan Relations in Historical Perspective", Grassroots, XII-XIV, 1988, Sind, s. 18, dn. 28.

[6] Osmanlıların Sünnîliğin hamisi oldukları ifade edildikçe, Ekber'in rencide olduğu söylenmektedir. Hatta Ekber'in dini anlayışına karşı çıkan Kutbiddin Han isimli birisi, Osmanlı Devleti'nin gönüllü temsilcisi olmakla suçlanmıştı. J. N. Sarkar, "Asian Balance of Power in the Light of Mughal-Persian Rivalry in the 16th and 17th Centuries", Studies in the Foreign Relations of India, Hyderabad 1975, s. 205; A. Ahmad, Studies in Islam., s. 33.

[7] N. Sarkar, a.g.m., s. 205.

[8] Aynı yer, B. Lewis, "The Mughals.", s. 6; İ. H.

Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1982-83, MI/M, s 263. İkincisi bu husustaki Fermanı da ihtiva eder.

[9] Tuzuk-i Jahangiri or Memoirs of Jahangir, N. Delhi 1978, s. 144-145.

[10] Naima, tarih III, s. 1263; N. Sarkar, a.g.m., s. 205, 206.

[11] A. Rashid, Ottoman mughal relations During the Seventeen Century", Türk Tarih Kongresi, ses. 3 Ankara 1967, s. 537; Pakistan and Turkey, Karachi 1967, s. 9; B. Lewis, "The Mughals., s. 7. Mesela, 1649'da bir vesile ile Osmanlı Sultanı, Şah Cihan'a yazarak aynı inanç ve mezhepte olanların birbirleri ile savaşması Kur'an hükümlerine, Sünnet'e ve İcma'ya göre yasaklanmıştır gerekçesiyle ona Özbekler arasındaki ihtilafı halletmesini tavsiye etmiştir. Feridun Bey, Münşeat-ı Selatin, Constantinople 1848, II, s. 280.

[12] A. Ahmad, Studies in Islamic Culture., s. 37-38. Son satır Şah Cihan'ın baş veziri tarafından yazılmıştır.

[13] M. Mujeeb, Tahe Indian Muslims, London. 1967, s. 72, 236; M. Hasan Khan, History of Tipu Sultan, Calcutta 1951, s. 128. Buna mukabil, Abbasi halifesi tarafından Gazneli Mahmud'a Yemin-i Hilafet ve Emiru'l-Millet unvanları verildi. Gazneli Mahmud daha sonra kendi unvanları ile birlikte Halife'nin adını da taşıyan paralar bastırdı. Bu usul Bağdad'daki Abbasi hilafetinin sona ermesine rağmen XIV. yüzyıla kadar devam etmiştir. Ahmed Gauri, "The Sunni Theory of Caliphate and Its Impact on the Muslim History of India", Islamic Literature, XIII, nr. 6 Haziran, 1967, s. 46-47.

[14] T. W. Arnold, a.g.e., s. 15 Lane-Poole, Catalogue of Indian Coins in the British Museum, LXXIII'a atıfta bulunuyor.

[15] G. Minault, The Khilafat Movement, N. York 1982, s. 5.

[16] İzzi Süleyman Efendi, İzzi Tarihi, ty. S. 13; İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e., IV/II, s. 150. Fakat bu demek değildir ki, arada hiç ilişki olmadı. Çok az ve düzensiz de olsa, dostluğa müteallik diplomatik ilişkiler mevcuttu. Bkz., aynı yer, s. 150-156; Riaz-ul İslam, Calender of Documents on Indo-Persian Relations, II/10, Karachi 1982; Y. H. Bayur, "Osmanlı Padişahı II. Süleyman'ın Gürkanlı Padişahı Alamgir

(Evrengzib)'e Mektubu", Belleten, XIV, nr. 53, 1950, s. 268-287.

[17] M. Y. Mughul, "Turco-Pakistan Relations.", s. 8. Özellikle Nakşibendîlik, Kadirilîk ve Müceddidiyeliğin her iki ülke'de de yaygın hale geldiği bilinmektedir. Mevlana Halid Rumî, Hindli Müceddidiye Şeyhi, Gulam Ali'nin Anadolu'daki vekili idi. A. H. Ali Nadwi, Muslims in India, (trans.) M. A. Kidwai, Lucknow 1969, s. 49-50; A. Rashid, a.g.m., s. 544.

[18] Şeyh Ahmed Serhendî'nin Osmanlı memleketlerinde birçok müridi vardı. A. H. Ali Nadwi, a.g.e., s. 49. Mektubât'ın Türkçeye ilk düzenli tercümesi 1860'da Müstakimzâde Süleyman tarafından yapıldı. Y. Friedman, Shaykh Ahmad Sirhindi, Montreal and London 1971, s.1.

[19] A. Rashid, a.g.m., s. 544.

[20] B. Lewis, "The Mughals.", s. 9.

[21] V. J. Parry, "Warfare", The Cambridge History of Islam, II, s. 83.

[22] Alıntı için, bkz. H. A. R, Gibb and H. Bower, Islamic Society and the West, I, London 1963, s. 35.

[23] Bkz. A. Özcan D.İ.A, XVIII, "Hindistan", s. 82-83.

[24] Alıntı için, bkz. Abul Kalam Azad, Khilafat and Jazirat-ul Arab (trans.) M. A. Qadı, Bombay 1920, s. 183-184. Bu ifadenin Osmanlı hilafetinin tanınması manasına gelip gelmediği tartışılabilir. Ebul Kalam Azad öyle olduğunu söyler. Ancak Şah Veliyyullah'ın hilafet hakkındaki genel görüşleri dikkate alınır, hele hilafetin sadece Kureyş'e ait olduğuna dair söyledikleri hatırlanırsa, onun Osmanlı hilafetini gerçek manada tanıdığını söylemek pek mümkün değildir. Bkz. A. Ahmad, "An Eighteenth Century Theory of Caliphate", Studia Islamica, XXVIII, 1968. Taryhy makalalar